

काभ्रे जिल्लाको कक्षा छमा नेपाली भाषिक मूल्याङ्कनका लागि प्रयोग गरिएका साधनहरूको अध्ययन

प्रेम बहादुर खत्री

परीक्षा क्रमाङ्क : ७२२८०७५

त्रि.वि. दर्ता नं. : ९-२-६७६-८४-२०११

त्रिभुवन विश्वविद्यालय, शिक्षाशास्त्र सङ्काय, नेपाली भाषा शिक्षा विभाग,
स्नातकोत्तर तह, चौथो सत्र अन्तर्गतको नेपा.शि. ५४४ पाठ्यांशको
प्रयोजनार्थ प्रस्तुत

शोधपत्र

नेपाली भाषा शिक्षा विभाग

शिक्षाशास्त्र केन्द्रीय विभाग

त्रिभुवन विश्वविद्यालय

कीर्तिपुर, काठमाडौँ

२०७५/२०१९

प्रतिबद्धता पत्र

प्रस्तुत शोध प्रतिवेदनभित्र उपयोग गरिएका सामग्रीहरू कहीं कतैबाट साभार गरिएका छैनन् । यसका कुनै पनि अंश अन्य प्रयोजनका लागि उपयोग र प्रकाशनमा आएका पनि छैनन् । तसर्थ यो शोध प्रतिवेदन नितान्त भौतिक भएको प्रतिबद्धता व्यक्त गर्दछु ।

.....

शोधार्थी

प्रेमबहादुर खत्री

मिति : २०७५/१२/१०

शोधनिर्देशकको सिफारिसपत्र

त्रिभुवन विश्वविद्यालय, कीर्तिपुर क्याम्पस, काठमाडौं नेपाली भाषा शिक्षा विभागद्वारा निर्धारित चौथो सत्र (सेमेस्टर) को नेपा.शि. ५४४ पाठ्यांशको प्रयोजनार्थ काभ्रे जिल्लाको कक्षा छमा नेपाली भाषिक मूल्याङ्कनका लागि प्रयोग गरिएका साधनहरूको अध्ययन शीर्षकको शोधपत्र शोधार्थी प्रेमबहादुर खत्रीद्वारा शोधपत्रप्रति सन्तुष्ट छु र यसको मूल्याङ्कनका लागि सिफारिस गर्दछु।

.....
उपप्रा.डा. बुद्धराज खनिया
शोध निर्देशक
शिक्षाशास्त्र सङ्काय
नेपाली भाषा शिक्षा विभाग
त्रिवि, कीर्तिपुर

मिति : २०७६/०१/०२

April 15, 2019

त्रिभुवन विश्वविद्यालय
शिक्षाशास्त्र सङ्काय
नेपाली भाषा शिक्षा विभाग
कीर्तिपुर

स्वीकृति पत्र

त्रिभुवन विश्वविद्यालय, शिक्षाशास्त्र सङ्कायअन्तर्गत नेपाली भाषा शिक्षा विभाग, विश्वविद्यालय क्याम्पसका छात्र प्रेमबहादुर खत्रीले उपप्रा.डा. बुद्धराज खनियाज्यूको निर्देशनमा स्नातकोत्तर तह चौथो सत्र (सेमेस्टर) को नेपा.शि. ५४४ का लागि तयार पारिएको काभ्रे जिल्लाको कक्षा छमा नेपाली भाषिक मूल्याङ्कनका लागि प्रयोग गरिएका साधनहरूको अध्ययन शीर्षकको शोधपत्र नेपाली भाषा साहित्यमा स्नातकोत्तर तहको उपाधिका लागि उपयुक्त ठहरिएकाले स्वीकृति प्रदान गरिएको छ ।

शोध मूल्याङ्कन समिति

१. प्रा.डा. रामप्रसाद भट्टराई (विभागीय प्रमुख)
२. डा. ऋषिराम शर्मा (शोधविशेषज्ञ)
३. उपप्रा.डा. बुद्धराज खनिया (शोधनिर्देशक)

मिति : २०७६/१/२४

May 7, 2019

कृतज्ञता ज्ञापन

प्रस्तुत शोधपत्र काभ्रे जिल्लाको कक्षा छमा नेपाली भाषिक मूल्याङ्कनका लागि प्रयोग गरिएका साधनहरूको अध्ययन शीर्षकमा त्रिभुवन विश्वविद्यालय, शिक्षाशास्त्र सङ्काय, नेपाली भाषा शिक्षा विभाग स्नातकोत्तर तह चौथो सत्र (सेमेस्टर) नेपा.शि. ५४४ पाठ्यांशको प्रयोजनका पार्नका तयार गरिएको हो । यस शोधपत्र तयार पार्नका लागि आदरणीय गुरु उपप्रा.डा. बुद्धराज खनियाज्यूको निर्देशन अनुसार तयार पारिएको हो । साथै यस शोधपत्रका लागि आवश्यक राय सल्लाह प्रदान गर्नुहुने विभागीय प्रमुख प्रा.डा. रामप्रसाद भट्टराईज्यूलाई हार्दिक कृतज्ञता ज्ञापन प्रकट गर्दछु । यस शोधपत्र लेखनका क्रममा आवश्यक राय सल्लाह दिनुहुने नेपाली भाषा शिक्षा विभागका गुरुहरूप्रति हार्दिक कृतज्ञता ज्ञापन प्रकट गर्दछु ।

मेरो अध्ययनका क्रममा हरेक पक्षबाट सहयोग गर्नुहुने पूजनीय पिता गंगाबहादुर खत्री र माता सिउदरी खत्री, दाजु बखत बहादुर खत्री, मान बहादुर खत्री प्रति सदा ऋणी छु । साथै शिक्षा हासिल गर्नका लागि सधैं उत्साह र प्रेरणा थपिदिने काका गोपाल बहादुर खत्रीज्यूलाई हार्दिक धन्यवाद व्यक्त गर्दछु । त्यसैगरी यस शोधपत्रलाई लेखन तथा सामग्री सङ्कलनमा सहयोग गर्ने हितयसी मित्र दिनेशबहादुर बम र यस शोधपत्र टाइपिङमा सहयोग गर्ने 'जी' कम्प्युटर सेन्टर, कीर्तिपुरका दाजु जितेन महर्जनप्रति धन्यवाद ज्ञापन गर्दछु । साथै यो शोधकार्य लेखन सफल पार्नका लागि आर्थिक सहयोग गर्ने विश्वविद्यालय अनुदान आयोग, सानोठिमी, भक्तपुरप्रति आभार व्यक्त गर्दछु । (MRS/75-76/Edu-32)।

यस अध्ययनलाई सार्थकता प्रदान गर्न स्तरयुक्त प्रश्नावली गरी सहयोग गर्ने सम्पूर्ण सहायक क्षेत्रका शिक्षक, विद्यार्थी, अभिभावक एवम् नमुना विद्यालयका प्र.अ.लाई पनि कृतज्ञता ज्ञापन गर्दछु । अन्त्यमा यो अध्येता प्रस्तुत शोधपत्र आवश्यक मूल्याङ्कनका लागि सविनय अनुरोध शिक्षाशास्त्र सङ्काय, नेपाली भाषा विभाग, त्रिभुवन विश्वविद्यालय, कीर्तिपुरमा पेश गर्दछु ।

शोधार्थी
प्रेमबहादुर खत्री
नेपाली भाषा शिक्षा विभाग
त्रि.वि., कीर्तिपुर

शोधसार

प्रस्तुत शोधपत्र त्रिभुवन विश्वविद्यालय, शिक्षाशास्त्र सङ्काय नेपाली भाषा शिक्षा विभाग अन्तर्गत स्नातकोत्तर तह चौथो सत्रको पाठ्यांश नेपा.शि. ५४४ को प्रयोजनका लागि तयार गरिएको हो । यस अध्ययनको शोधशीर्षक 'कक्षा छमा नेपाली भाषिक मूल्याङ्कनका लागि प्रयोग गरिएका साधनहरूको अध्ययन रहेको छ । प्रस्तुत शोधपत्रको मुख्य उद्देश्य कक्षा छमा नेपाली भाषिक मूल्याङ्कनका लागि प्रयोगमा ल्याइएका साधनहरूको पहिचान गर्नु, भाषिक सिपका दृष्टिले भाषिक मूल्याङ्कनका साधनहरूको विश्लेषण गर्नु र उक्त कक्षामा भाषिक मूल्याङ्कनका साधनहरूको उपयोगको स्थिति पत्ता लगाउनु निर्धारण गरिएको छ ।

उद्देश्यको निर्धारण पश्चात् यससँग सम्बद्ध पुस्तक तथा शोधपत्रहरूको पुनरावलोकन गरियो । तथ्याङ्क सङ्कलनका क्रममा प्राथमिक स्रोतका रूपमा काभ्रे जिल्लाका १० वटा विद्यालयमा गएर सामग्री सङ्कलन गरियो र तत्पश्चात् उक्त विद्यालयबाट प्राप्त तथ्याङ्कको आधारमा नतिजाको व्याख्या विश्लेषण गरियो । शिक्षण क्षेत्रमा मूल्याङ्कन महत्त्वपूर्ण तत्त्व हो । साथै भाषिक क्षेत्रमा पनि उत्तिकै आवश्यकता देखिन्छ । तर यी विभिन्न क्षेत्रमा प्रयोग हुने मूल्याङ्कनको परिपाटीलाई सही रूपमा परिचालन गरिएको पाइँदैन । भाषिक मूल्याङ्कन भन्नु नै विषयवस्तुको मूल्याङ्कन मात्र नभई भाषिक सिपको पनि मूल्याङ्कन हो र यसको प्रयोगबाट विद्यार्थीहरूमा रहेको कुशलता, दक्षता र व्यावहारिकता मापन गर्नुको साटो कक्षोन्नति गर्ने साधनको रूपमा मात्र लिएको पाइन्छ । कक्षा छमा भाषा शिक्षकहरूले विद्यार्थीहरूको सम्पूर्ण भाषिक पक्षलाई समेट्न नसके तापनि केही पक्षहरूलाई चाहिँ समेटेको पाइन्छ । कतिपय विद्यालयका शिक्षकहरू भने अझै पनि मूल्याङ्कनको सञ्चित दायराभित्र नै रहेका छन् ।

अतः विद्यार्थीका सम्पूर्ण पक्षहरूको मूल्याङ्कन गर्ने विभिन्न साधनहरूमा परीक्षा प्रणालीलाई मात्र मूल्याङ्कन गर्ने विभिन्न साधनहरूमा परीक्षा प्रणालीलाई मात्र प्रयोगमा ल्याएको पाइन्छ । अहसम्म पनि मूल्याङ्कनका साधनहरू पनि भरपर्दो र विश्वसनीय रहेका छैनन् त्यसप्रति पनि सचेत रहनु आवश्यक छ । दक्ष शिक्षकको अभावले गर्दा पनि हाम्रो देशमा मूल्याङ्कन परिपाटी सही रूपले अगाडि बढ्न सकेको पाइँदैन । परम्परागत रूपमा चलिआएको निर्णयात्मक प्रकृतिको मूल्याङ्कन प्रणाली मात्र प्रयोग व्यवहारमा ल्याउनु यसको एउटा कमजोरी हो । यसलाई सुधार गर्नु आजको आवश्यकता रहेको पाइन्छ ।

विषय सूची

पृष्ठ

अध्याय एक शोध परिचय

१.१	अध्ययनको पृष्ठभूमि	१
१.२	समस्या कथन	२
१.३	अध्ययनको उद्देश्य	२
१.४	अध्ययनको औचित्य	३
१.५	सीमाङ्कन	५
१.६	शोधपत्रको रूपरेखा	५

अध्याय दुई

सम्बद्ध कार्यको पुनरावलोकन र सैद्धान्तिक अवधारणा

२.१	सम्बद्ध कार्यको पुनरावलोकन	६
२.१.१	पुस्तक सम्बन्धी	६
२.१.२	शोध सम्बन्धी	८
२.२	सैद्धान्तिक अवधारणा	११
२.२.१	मूल्याङ्कनको परिचय	११
२.२.२	भाषिक मूल्याङ्कनका सिद्धान्तहरू	१३
२.२.३	मूल्याङ्कनका प्रकारहरू	१५
२.२.४	भाषिक मूल्याङ्कन	१७
२.२.५	भाषिक मूल्याङ्कनका साधनहरू	१९
२.२.६	भाषिक मूल्याङ्कनका साधनहरूको शैक्षणिक प्रयोजन	२३
२.२.७	भाषिक मूल्याङ्कनका साधनहरूको निर्माण गर्दा ध्यान दिनुपर्ने कुराहरू	२३

अध्याय तिन

अध्ययन विधि र प्रक्रिया

३.१	जनसङ्ख्या र नमुना छनोट	२५
३.२	तथ्याङ्क सङ्कलन प्रक्रिया	२५
३.२.१	साधनको निर्माण	२६
३.२.२	पूर्व परीक्षण	२६
३.२.३	मानकीकरण	२७
३.२.४	तथ्याङ्क सङ्कलन	२७
३.३	व्याख्या विश्लेषण	२७

अध्याय चार

व्याख्या तथा विश्लेषण

४.१	नेपाली भाषाको भाषिक मूल्याङ्कनका लागि प्रयोगमा ल्याइएका साधनहरू	२८
४.१.१	मौखिक परीक्षा	२८
४.१.२	लिखित परीक्षा	२८
४.१.३	प्रयोगात्मक परीक्षा	३०
४.१.४	अवलोकन	३०
४.१.५	घटनावृत्त अभिलेख	३०
४.१.६	अन्य	३१
४.२	भाषिक सिप तथा पक्षका दृष्टिले मूल्याङ्कनका साधनहरूको विश्लेषण	३२
४.२.१	सुनाइ सिपको विकासका लागि प्रयोग गरिएका साधन	३६
४.२.२	बोलाइ सिपको विकासका लागि प्रयोग गरिएका साधन	३७
४.२.३	पढाइ सिपको विकासका लागि प्रयोग गरिएका साधन	३८
४.२.४	लेखाइ सिपको विकासका लागि प्रयोग गरिएका साधन	३९
४.२.५	व्याकरण शिक्षणको विकासका लागि प्रयोग गरिएका साधन	४०
४.२.६	शब्द भण्डार शिक्षणको विकासका लागि प्रयोग गरिएका साधन	४१
४.२.७	व्यावहारिक लेखन क्षमता विकासका लागि प्रयोग गरिएका साधन	४२

अध्याय पाँच

सारांश, निष्कर्ष र सुझावहरू

५.१	सारांश	४३
५.२	निष्कर्ष	४४
५.३	सुझावहरू	५०
५.४	शैक्षणिक प्रयोजन	५३
५.५	भावी अनुसन्धानका लागि सम्भावित शीर्षकहरू	५४
	सन्दर्भसामग्री सूची	५६
	परिशिष्ट	
	व्यक्तिवृत्त	

तालिका सूची

		पृष्ठ
तालिका १	सुनाइ सिप विकासका लागि प्रयोग गरिएका साधनहरूको मूल्याङ्कन	३६
तालिका २	बोलाइ सिप विकासका लागि प्रयोग गरिएका साधनहरूको मूल्याङ्कन	३७
तालिका ३	पढाइ सिप विकासका लागि प्रयोग गरिएका साधनहरूको मूल्याङ्कन	३८
तालिका ४	लेखाइ सिप विकासका लागि प्रयोग गरिएका साधनहरूको मूल्याङ्कन	३९
तालिका ५	व्याकरण शिक्षण विकासका लागि प्रयोग गरिएका साधनहरूको मूल्याङ्कन	४०
तालिका ६	शब्दार्थ शिक्षण सिप विकासका लागि प्रयोग गरिएका साधनहरूको मूल्याङ्कन	४१
तालिका ७	व्यावहारिक लेखन सिप विकासका लागि प्रयोग गरिएका साधनहरूको मूल्याङ्कन	४२